

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Macieja Kulki pt. „Platforma Obywatelska Rzeczypospolitej Polskiej w systemie politycznym Polski w latach 2001 – 2013” przygotowanej w Katedrze Systemów Politycznych i Praw Człowieka pod kierunkiem dr hab. Małgorzaty Podolak, prof. UMCS i promotor pomocniczego dr Marty Michalczyk-Wliziło

- **Temat pracy i metody badawcze**

Problematyka zawarta w tytule rozprawy doktorskiej mgra Macieja Kulki to zagadnienie zasługujące na naukową eksplorację. System partyjny w Polsce w okresie ostatnich dwóch dekad stał się jednym z najbardziej stabilnych w Europie, natomiast jednym z filarów tego systemu jest partia polityczna będąca przedmiotem analizy dokonanej przez Doktoranta. Geneza Platformy Obywatelskiej RP, uzyskiwanie przez nią legitymacji politycznej i pozycji jednego z najważniejszych uczestników życia politycznego w Polsce skłaniają do zainteresowania powyższym tematem, dotychczas nie podejmowanym w rozprawach doktorskich. Zweryfikowanie uwarunkowań relewancji politycznej Platformy Obywatelskiej, jej dominacji w szerokim spectrum życia politycznego zarówno w okresie 8 lat rządów jak i funkcjonowania w warunkach opozycji to niewątpliwie pasjonujące zagadnienie badawcze dla politologów analizujących życie polityczne w Polsce. Doktorant podjął się próby zbadania tej problematyki w oparciu o dotychczasowy dorobek nauk o polityce jak i własne doświadczenia polityczne. Nie podlega wątpliwości miejsce tematyki badań w ramach dyscypliny nauka o polityce i administracji. Temat należy do klasycznej problematyki badań tej dyscypliny. Z kolei, obszar badawczy partii politycznych i systemów partyjnych był wielokrotnie przedmiotem prac naukowych w Instytucie Nauk o Polityce i Administracji UMCS.

Przedmiot badań, język i styl narracji, dobór metod badawczych pozwala usytuować rozprawę mgr M. Kulki w ramach dyscypliny nauki o polityce i administracji. Wybór tematu doktoratu świadczy zatem o umiejętności Autora pracy podjęcia naukowo istotnego przedmiotu badań.

Zakres merytoryczny i przestrzenny pracy został określony w sposób nie

budzący większych zastrzeżeń. Wątpliwości natomiast wynikają z przyjęcia górnej cezury czasowej, czyli roku 2013. Nie znajduje to dostatecznego uzasadnienia zarówno z punktu widzenia dynamiki zjawisk i procesów w samej Platformie Obywatelskiej jak i kalendarza wydarzeń politycznych w systemie politycznym Polski. Należy odnotować, że Autor uzasadnił przyjęcie takiego zakresu temporalnego względami proceduralnymi związanymi z datą otwarcia przewodu doktorskiego i wydłużeniem czasu tworzenia pracy.

Niewiele miejsca mgr M. Kulka poświęcił rozważaniom na temat metodologii pracy. We Wstępie rozprawy Doktorant deklaruje wykorzystanie metody analizy instytucjonalno-prawnej, analizy systemowej, metody porównawczej, metody decyzyjnej czy metod adekwatnych do opisu wydarzeń historycznych. Niewątpliwie w różnym stopniu, lecz wszystkie wymienione metody znalazły zastosowanie w przygotowywaniu pracy adekwatnie dla założonych celów badawczych.

- **Kryterium doboru źródeł i literatury naukowej**

Interdyscyplinarność przedmiotu badań sprawia, że literatura na temat partii politycznych oraz ich funkcjonowania w ramach mikro i makrootoczenia politycznego jest bardzo obszerna. Przegląd bibliografii w ocenianej rozprawie doktorskiej sugeruje, że Doktorant dobrze orientuje się w literaturze przedmiotu i to zarówno w zakresie całościowego dorobku na temat teorii partii politycznych jak i analiz dotyczących Platformy Obywatelskiej. Prezentacja wykorzystanych aktów normatywnych, dokumentów partyjnych, artykułów i monografii naukowych, encyklopedii oraz źródeł internetowych zajęła w ramach bibliografii około 28 stron. Doktorant podjął więc znaczący wysiłek dotarcia do wielu źródeł i publikacji, koniecznych do powstania omawianego opracowania. Wśród nieuwzględnionych przez Autora rozprawy artykułów i monografii dotyczących teorii partii politycznych oraz różnych aspektów funkcjonowania systemu partyjnego i życia politycznego w Polsce są m.in. pozycje autorstwa: A. Antoszewskiego, R. Chwedoruka, A. Piaseckiego, K. Sobolewskiej-Myslik, B. Kosowskiej-Gąstoł, E. Nalewajko, D. Karnowskiej, A. Pacześniak, M. Winclawskiej, A. Materskiej-Sosnowskiej, M. Hartlińskiego, J. Raciborskiego, M. Cześnika, J. Wasilewskiego, Ł. Tomczaka, W. Sokoła, J. Wojnickiego, T. Bichty, M. Onasza, A. Zybortowicza. Wskazane było by

również sięgnięcie do raportów prezentujących dane i wskaźniki dotyczących stanu demokracji, jakości rządu, jakości prawa, jakości rozwoju gospodarczego i społecznego autorstwa m.in. J. Czapińskiego („Diagnoza społeczna 2013”), Najwyższej Izby Kontroli, Głównego Urzędu Statystycznego, Banku Światowego, itp. W wykazie źródeł zabrakło również wielu pozycji literatury politycznej np. wspomnień i biografii D. Tuska, B. Komorowskiego, J. Kaczyńskiego, A. Kwaśniewskiego, J. M. Rokity, P. Piskorskiego, czyli uczestników życia politycznego których relacje i wspomnienia oraz wypowiedzane często kontrowersyjne opinie mogą stanowić inspiracje dla badań politologicznych. Niewykorzystane pozycje literatury przedmiotu nie miały jednak decydującego wpływu na realizację celów badawczych rozprawy doktorskiej. Dokonany przez mgra Macieja Kulkę wybór publikacji świadczy o orientacji na temat dotychczasowego stanu badań i umiejętności wyselekcjonowania pozycji przydatnych dla podjętego tematu badań. Uważam więc, że w tej kwestii Doktorant wykonał pracę dającą wystarczające podstawy do wnioskowania. Nie ulega wątpliwości, że baza źródłowa została adekwatnie dobrana do celu badania. W świetle lektury opracowania pewne wątpliwości może jednak budzić stopień wykorzystania niektórych artykułów i monografii naukowych zaprezentowanych w bibliografii.

- **Konstrukcja i wartość merytoryczna pracy**

Recenzowane opracowanie składa się z pięciu rozdziałów, poprzedzonych merytorycznym wstępem i zwięzłymi zakończeniem, bibliografią oraz bardzo obszerną częścią zawierającą zróżnicowane aneksy. Praca liczy 430 stron, z czego wspomniane załączniki zajęły 168 stron.

We Wstępie Autor przedstawił koncepcję pracy, zwracając m.in. uwagę na ogólny kontekst analizowanego zagadnienia, stan badań, cele rozprawy, założenia i pytania badawcze oraz hipotezy główne i hipotezy pomocnicze, które jednak z uwagi na sposób konstrukcji należałoby uznać za wartościowe merytorycznie lecz jednak - tezy badawcze. Pytania badawcze dotyczą istotnej części zagadnień podejmowanych w rozprawie, chociaż nie wszystkich. Należy bowiem zauważyć, że wiele zagadnień które interesowały Autora w poszczególnych częściach pracy nie znalazły odzwierciedlenia w pytaniach czy tezach badawczych. Z kolei, jedno z pytań (nr 3 i 4)

wydaje się zbędne. Pytania te dotyczą bowiem tej samej kwestii.

W pierwszym rozdziale zatytułowanym „*Geneza i uwarunkowania funkcjonowania Platformy Obywatelskiej Rzeczypospolitej Polskiej*” mgr M. Kulka zwrócił uwagę m.in. na problem instytucjonalizacji partii politycznych w Polsce. Z uznaniem należy odnotować zaprezentowanie istotnych elementów teorii instytucjonalizacji oraz charakterystykę uwarunkowań prawnych powstania i funkcjonowania partii politycznych w Polsce po 1989 roku. Autor przedstawił pogłębioną analizę konsekwencji wynikających z ustawy o partiach politycznych z 27 czerwca 1997 roku zwracając uwagę na wątpliwości związane z interpretacją niektórych przepisów prawnych. Kwestia instytucjonalizacji omawianej partii była przedmiotem zainteresowania Autora również w następnym podrozdziale. Analizując „rodowód ideowy Platformy Obywatelskiej” Autor przedstawił w syntetycznym ujęciu elementy apelu ideowo-programowego które miały tworzyć tożsamość ugrupowania powstałego w 2001 r., zalegitymizować jego miejsce w polskim systemie partyjnym (m.in. w przestrzeni lewica – prawica), zmotywować działaczy, stworzyć przesłanki do zbudowania bazy wyborczej, wzbudzić zainteresowanie wśród sympatyków i potencjalnych wyborców. Podstawą zaprezentowanej przez doktoranta narracji w tej części pracy są zatem oficjalne deklaracje programowe czy wypowiedzi liderów które miały zapewnić skuteczne pokonanie tzw. fazy identyfikacji przez tą nową wówczas partię polityczną. Autor zwrócił również uwagę na skuteczność PO w ramach fazy organizacji oraz jednoczesne sukcesy w pokonaniu prognozy reprezentacji politycznej i uzyskaniu potencjału politycznego dającego przesłanki do realizacji funkcji rządzenia. Z uznaniem należy odnotować zgromadzenie i przedstawienie materiału empirycznego dotyczącego powyższych zagadnień, chociaż niedosyt może budzić brak odniesień do znanych w tym kontekście koncepcji teoretycznych (np. teorii instytucjonalizacji R. Harmela i L. Svåsand). Autor chociaż kilkakrotnie nawiązywał do znanych i eksponowanych w mediach okoliczności powołania Platformy Obywatelskiej (z udziałem D. Tuska, A. Olechowskiego, M. Płażyńskiego) nie przedstawił jednak szerszego kontekstu procesów dezintegracyjnych które miały miejsce w Unii Wolności, czy w partiach politycznych nurtu liberalnego tworzących Akcję Wyborczą Solidarność a które doprowadziły do powstania omawianego ugrupowania „trzech tenorów”. Autor pracy wielokrotnie podkreślał, że PO była „nową jakością” na polskiej scenie politycznej. Zarówno, w tym rozdziale jak i w

kolejnych przedstawił liczne dowody, że była to już partia typu „catch all” (profesjonalno-wyborcza), różniąca się od stronnictw z lat 90. XX wieku. Jednak, zabrakło bardziej wnikliwej analizy kwestii ciągłości i zmiany (w wymiarze ideowo-programowym, personalnym, organizacyjnym) na polskiej scenie politycznej. Słabo jest również zarysowany wpływ podziałów socjopolitycznych na powstanie i status Platformy Obywatelskiej RP. Marginalnie również nawiązano do typologii partii politycznych w Polsce i usytuowania w tym kontekście analizowanego ugrupowania.

Rozdział drugi zatytułowany „*Program Platformy Obywatelskiej Rzeczypospolitej Polskiej*” przedstawia całościową charakterystykę rozbudowanego programu tej partii politycznej. Z uznaniem należy odnotować, że Autor uwzględnił wiele różnych dziedzin funkcjonowania państwa, polityk publicznych oraz zagadnień z zakresu bezpieczeństwa narodowego. Autor zaprezentował stanowiska Platformy Obywatelskiej w kontekście diagnozy stanu rzeczy oraz propozycji reform o charakterze fundamentalnym lub choćby częściowym. W związku z tym, w rozdziale podjęto zainteresowanie PO problematyką ustroju państwa (propozycje reform niektórych instytucji politycznych), polityką społeczno-gospodarczą, relacjami z Unią Europejską, Niemcami, z Rosją, ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki czy zagadnieniami bezpieczeństwa militarnego. Pozytywnie należy odnotować holistyczne ujęcie apelu programowego PO i wskazanie na ewolucję poglądów w określonych kwestiach. Zabrakło (choćby w przypisach) aspektu komparatystycznego, wskazania zbieżności i rozbieżności ideowo – programowych z poszczególnymi nurtami partyjnymi. Wskazane byłoby uporządkowanie deklaracji programowych według wymiaru ustrojowo-politycznego, społeczno-gospodarczego i światopoglądowego (aksjologicznego) oraz ocena propozycji programowych przez badaczy myśli politycznej. Narracja Autora w tej części pracy nadmiernie przesyciona jest również przez językiem źródeł, czyli głównie dokumentów partyjnych.

W rozdziale trzecim („*Struktura organizacyjna Platformy Obywatelskiej Rzeczypospolitej Polskiej*”) Doktorant analizuje strukturę organizacyjną PO na poziomie centralnym, regionalnym oraz lokalnym, procedury dotyczące funkcjonowania poszczególnych organów partyjnych, statusu członków partii. Autor prezentuje ujęcie dynamiczne analizując rozwiązania statutowe z uwzględnieniem zmian statutowych w poszczególnych latach. Zwraca uwagę na adekwatność poszczególnych rozwiązań prawa wewnętrznego partii do realizowanych celów. Mgr

M. Kulka posługuje się w tej części pracy klasycznym podejściem instytucjonalno-prawnym (spopularyzowanym przez M. Duvergera) które w dalszym ciągu wykazuje swoją przydatność w analizach partii politycznych. Z poszczególnych zapisów statutowych wynikają bowiem określone konsekwencje dla demokracji wewnętrzzpartyjnej, mechanizmów kreowania władz czy selekcji kandydatów w wyborach. Należy odnotować, że Doktorant omawiając regulacje statutowe umiejętnie stosuje parafrazę. Mankamentem tej części pracy jest dość ograniczone powiązanie omawianych kwestii z praktyką polityczną, np. selekcją kandydatów Platformy Obywatelskiej w wyborach. Rozdział również wzbogaciłaby prezentacja chociażby znanych już ustaleń (np. z prac M. Winclawskiej) dotyczących m.in. cech społeczno-demograficznych członków partii politycznych w Polsce (w tym członków PO), oczekiwań członków omawianej partii politycznych wobec swojej organizacji, motywacji towarzyszących akcesji do partii politycznych, oczekiwań w sprawie optymalnej komunikacji w ramach struktur partyjnych, modelu przywództwa partyjnego w PO.

W rozdziale czwartym zatytułowanym „*Udział Platformy Obywatelskiej Rzeczypospolitej Polskiej w wyborach*” Autor dokonał charakterystyki Platformy Obywatelskiej na arenie wyborczej. Przedmiotem analizy były elekcje prezydenckie, parlamentarne i samorządowe w latach 2001 – 2011. Mgr M. Kulka przedstawił potencjał wyborczy partii D. Tuska, zwrócił uwagę na specyfikę kampanii wyborczych oraz wyniki głosowania. Autor oprócz ogólnie znanych i dostępnych rezultatów przedstawił rzadko publikowane dane, m.in. poparcie dla PO w wymiarze przestrzennym, analizy porównania potencjałów partyjnych, przepływów elektoratów, szczegółowe zestawienia dotyczące wyników wyborów samorządowych. Rozdział niewątpliwie spełnia oczekiwania stawiane tego rodzaju opracowaniom. Wskazane byłyby jednak dane dotyczące cech elektoratu Platformy Obywatelskiej (na podstawie danych exit polls czy późniejszych ustaleń badaczy).

W obszernym rozdziale V zatytułowanym: „*Platforma Obywatelska RP w rywalizacji wyborczej i procesie rządzenia przed dojściem do władzy i po nim*” Autor po raz kolejny powraca do problematyki wyborczej skupiając swoje zainteresowanie na strategiach wyborczych oraz konsekwencjach politycznych elekcji parlamentarnych i samorządowych. Doktorant zwrócił uwagę na politykę koalicyjną zarówno po wyborach do Sejmu V kadencji jak i dwa lata później oraz 2011 roku. Autor rozprawy

przedstawił aktywność PO jako ugrupowania opozycyjnego oraz partii dominującej w koalicji rządzącej. Analizując kolejne gabinety tworzone przez D. Tuska mgr M. Kulka przedstawił rezultaty ich rządzenia w różnych dziedzinach. W pracy przedstawiono również pozycję PO w samorządzie gminnym, powiatowym oraz wojewódzkim. Całość rozdziału należy ocenić pozytywnie. Autor zaprezentował wiele interesujących danych dotyczących tej sfery aktywności omawianej partii politycznej, podejmował próby ich interpretacji. Niedosyt może wynikać z niewykorzystania wskaźników ilustrujących pozycję i działalność PO w systemie politycznym, np. indeksów relewancji rządowej (indeksu partycypacji politycznej, indeksu odpowiedzialności politycznej dla stanowiska premiera i stanowisk ministerialnych). Opis bilansu rządów z udziałem PO mógłby być również wzbogacony o odpowiednie wskaźniki np. Human Development Index, Social Progress Index, współczynnik Giniego a zwłaszcza wskaźniki jakości rządzenia World Government Indicators. Zyskał by na tym wymiar komparatystyczny analizy i jednocześnie zwięźłość przekazu.

W kończącej część merytoryczną niezbyt obszernym Zakończeniu Autor dokonał podsumowania rozważań i przedstawił syntezę swoich ustaleń. Nawiązując do sformułowanych przez siebie hipotez (tez) głównych i pomocniczych określił wynik ich weryfikacji. Należy zgodzić się z Doktorantem, że większość zadeklarowanych we Wstępie celów badawczych pracy została zrealizowana.

W opracowaniu mgr M. Kulka zaprezentował znaczący materiał faktograficzny, który został uporządkowany i ujęty w ramy dość zwartych bloków tematycznych, co w efekcie pozwoliło sfinalizować recenzowaną rozprawę. Dobra znajomość pola badawczego niewątpliwie umożliwiła Autorowi zwrócenie uwagi na istotne uwarunkowania w rezultacie których omawiana partia polityczna osiągnęła status jednego z najważniejszych podmiotów polskiego życia politycznego w XXI wieku. Pozytywem przedstawionej pracy mgra M. Kulki jest, że część deskryptywna dysertacji ściśle koresponduje z częścią analityczną i może stanowić podstawę dla dalszych badań tytułowego problemu

- **Kryterium poprawności formalno-językowej**

Formalna strona pracy świadczy o opanowaniu przez Doktoranta zasad pisania

prac naukowych. Pozytywnie oceniam zawartość pracy w aspekcie komunikacyjnym. Większość poruszanych kwestii została przedstawiona w sposób jasny i klarowny. Autor na ogół konsekwentnie wykorzystywał przyjętą terminologię i ustalenia merytoryczne. Mankamentem rozprawy jest pojawiający się niekiedy język adekwatny bardziej dla publicystyki politycznej oraz standardów dokumentów politycznych niż analizy naukowej. Na przykład sformułowania typu: „skrajna ideologizacja stylu rządów PiS-Samoobrona-LPR”.

W rozprawie mgra M. Kulki wykorzystano liczne tabele (40 tabel), wykresy, mapy (8 map) i zestawienia statystyczne. Niewątpliwie podniosły one wartość opracowania, ułatwiły przeprowadzenie procesu badawczego, zapewniły przejrzystość i rozszerzyły w niektórych aspektach treść wywodów.

Zaletą rozprawy jest, że Doktorant nie ograniczał się wyłącznie do przypisów zawierające dane bibliograficzne, ale spożytkował możliwości wynikające z różnorodnych przypisów erudycyjnych, np. porównujących, dygresyjnych, dopowiadających. Pozwalają one na rozwinięcie istotnych wątków analizy, bez rozbijania zwartości tekstu głównego.

Struktura bibliografii jest właściwa. Wartościowym elementem opracowania są również załączniki z programami wyborczymi z różnych okresów, regulaminem klubu parlamentarnego, oraz reprezentatywnymi wywiadami przeprowadzonymi przez Autora rozprawy z działaczami Platformy Obywatelskiej. Należy podkreślić, że elementy powyższe nie są dodatkiem, lecz integralną częścią pracy, wzbogacając przeprowadzane w poszczególnych rozdziałach wywody.

Autor dokonał dość starannej korekty opracowania. Zatem, w pracy zdarzają się jedynie nieliczne błędy literowe, interpunkcyjne, czy stylistyczne.

Wniosek

Reasumując stwierdzam, iż mgr Maciej Kulka wybrał interesujący i jednocześnie niełatwy problem badawczy. Doktorant zrealizował cele o charakterze deskryptywnym i częściowo eksplanacyjnym, oraz zastosował metody właściwe dla wybranego przedmiotu badań. Z pewnością dobrze poznał problematykę, która była przedmiotem opracowania, sporządził logiczny i przejrzysty program badań, określił ich zakres tematyczny i realizował przyjęte założenia. Recenzowane opracowanie syntetyzuje dotychczasowe ustalenia na temat Platformy Obywatelskiej w systemie

politycznym Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001 – 2013, oraz może być cennym źródłem wiedzy dla badaczy zainteresowanych tym zagadnieniem.

W związku z powyższym wyrażam opinię, że przedłożona rozprawa pomimo wskazanych niedociągnięć i mankamentów odpowiada wymogom stawianym pracom doktorskim i może stanowić podstawę do nadania stopnia doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce i administracji. Zgodnie z ustawą z dnia 18 marca 2011 roku o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. 2011, nr 84, poz. 455) opowiadam się niniejszym za przyjęciem rozprawy doktorskiej i za dopuszczeniem mgra Macieja Kulki do publicznej obrony.

/Wojciech Sokół/